

LIBURVAK

EUSEBIO ERKIAGA. *Batetik bestera. Galdu-gordeko ibillerak.*
Itxaropena Argitaldaria, Kuliska sorta, 51'gn. zenbakia. Zarautz'en, 1962.

Erkiaga leketitiarra, poesia baztertu gabe —zorionez—, eleberriari ekin zionean, etzitzaigun nolana asi, aizearekin burruka ari dena bezala, ongi jakifaren gaifean baizik. Ederki erakutsi du, izan ere, bidean topa zitzakean eragozpenak menderatzeko tresnez orniturik abiatu zela: lekuko dugu 1958'ko "Txomin Agirre saria" eraman zuen *Araibar salduna* (ikus aurtengo EGAN, 87'gn. orrialdean) eta, ori aski ezpazen, igaz saritu duten *Batetik bestera* au.

Erkiaga'ren izkeraz eta idaz-tankeraz esanak daude sarritan esan bear zirenak oro. Nork eztizkio aitortuko agerian damazkien doai nabarmenak? Iztun ederra da beti, joria eta aberatsa, eta beste guztiaz gaifetik jatorra. Jatortasun ori, noski, ain egoki darabilen jatorrizko Bizkai'ko euskalkiari zor dio, izkuntza zabalago eta osoago baten oiñarri sendoa baizik ezpada ere. Ezpaitu euskalki ori estuegi mugatzen, zenbaitek oi duenez. Orrela mintzatzen delarik, zuzen ari da bere erriarrentzat, eta argi eta errazki gaifera euskalduntzat.

Oraingo eleberrian, Nikanor, beiñola "Zorritzot" izana, artu du bidelagun Erkiaga'k, Wilhelm Meister berri baten gisa, eta aren ikasketako eta erbesteko urteak kontatzen dizkigu izkuntza oparoan.

Nikanor, ordea, gazterik ilko da eta ezta iñora elduko. Bear beltzak eta kale gorriak eman dioten azibide latza galduak izango ditu, bai onerako eta bai gaitzerako. Badirudi onean urteak joan ala, galtzen ari dela, baiña gaiztakeriaren bideetan aurrerakada larririk egin gabe.

Eta buruenik, eriotze “on” batek azken epela ipintzen dio bizitza epel bati.

Orixe da, nik uste, Nikanor'engandik baztertzen gaituena, arenganako interes bizirik ezin dezakegularik senti: eztugula beragan ikusten bestetarako gaitasunik, grina sutsurik edo ezinezko ametsik. Olakoxea zirudien eta olakoxea izan da, ez zerurako eta ez infernurako, Garibay'ren arima bezala.

Nolanai ere, bide-lagun gexa-xamar onen gora-beerak ezin obeki adierazten dizkigu egilleak. Eta aren pausoa baldana den bezain bizkorra eta zailua da Erkiaga'k eleberri onetan daraman ibillera. Teknikaren jabe dugu, eta teknikaren neurriko gaia arkitzea eztu neke izango.

OSKILLASO. *Kurloiak (Herri txoriak)*. Itxaropena Argiltaldaria. Zarautz'en, 1962.

Zerbait berrirekin agertu zaigu Oskillaso —onela deitu bearko dugu egillea, bere izena salatzea debekatua daukagun ezkeror— “Mutitiko kaletarrak Bizkaian” izen-ondokoa daraman liburu azalez eta mamiz ikusgarri eta irakurgarri onetan. Literatur-euskeraren batasunerako bide berria edo eskeintzen du aurrenik, eta gure artean maizegi ikusten ezten eleberri-saioa —edo eleberri-moduan antolaturikako aurtzaroko oroitzapenak beintzat— besteaz gaitiera.

Ez gera luzaroan geldituko leenik aipatu dudan aldeari begira. Astiroago aztertzekoa dirudi, izan ere, auzi orrek eta beste garai eta lekuren batean zeazkiago ikus dezakeguna orain eta emen baiño. Mintzatu da, nolanai ere, gai orrezaz Aita Villasante *Arantzazu* aldizkarian, oi duen bezain buruz eta tajuz, eta emen bertan irakur diteke orain Oskillaso'k egin dion erantzuna.

Beste puntuari, bigarrenari, lotuko natzaio, beraz. Euskal-novelaren soro mearrera Oskillaso'k, ipar-aizeak eragiñik, giro berri bat dakarrela iruditzen zait, eta milla uskeri gazigoxoren inguruak lanbrotzen dituen giro euritsu ori Ingalaterra-aldetik dator, argi aski. Ezpaita, ezta alderatzeko ere, gure arteko humorea edo “unorea”, ona naiz txarra, atzerri aietako “humour” delakoaren kide eta oiartzun zuzena baizik.

Patxi Urrutikoaraunabeitia'ren aur eta mutikotango ibillerak goz irakurtzen dira burutik burura. Gogozago noski —eta nola ez?—

zenbait lekutan beste batzuetan baiño. Zatirik onenetan, ordea, trebe eta bere buruaren jabe ageri zaigu Oskillaso, gure eleberririk maiz ukitzen eztuen era eta mailla batean. Eta zati orien artean ezta baztertzekoa liburuak daraman itzaurre luze gatz-pipertua.

Oskillaso'ren liburuak irakurri eztuenari, eta bear bada orrelako liburu lodixkoa irakurtzen asteko beldurrak dagoenari, eske bat egingo nioke. Irakur dezala aurrenik emen, EGAN-en zerbaki onetan, datorren "Mikel eta erdeldunak" deritzan irakurgaia. Eztu iñon arkituko bixigarri oberik jateko gogoia geitzeko.

Itz batean bukatzeko, aize berririk ekarri du eta aize berririk ekar dezake aurrerantzean Oskillaso'k gure eleberrira. Liburu onekin planto egiteko asmotan eztagoela badakigu, eta biziro pozten gaitu ori jakiteak. Badu zer esana ugari eta esango ere du, Jainkoa lagun, gure literaturaren eta izkuntzaren onerako.

Arriskuren bat edo beste ikusten dut orratik, Aita Villasante'ren antzera, Oskillaso'ren bidean. Asieran aipatu dudan auzian burubelari sartu gabe ere, eta eztaukat oraingoz orretarako gogorik ez astirik, bistan dago Oskillaso'ren bi xedeak eta elburuak, euskeraren batasuna eta euskal-eleberraren ona, aserre-xamar dabiltzala elkarrekin. Eleberria baita ain zuzen ere, edo *fiction* delakoa orobat, izan ditekanean lurrik elkorrena nolanaiko batasun-saioendako. Bere euskalkiaz beste denak izutu egiten du bear bada euskal-irakurlea eta zenbait liburu eder irakurtzetik atzerazi. Asierako beldurra menderatu duenean, ordea, gogoz eta atsegiñez inguratzen du bere izkuntzan arkitu duen lurralde berria. Berea eztuen euskalkia, beraz, astun eta nekagarri bazaio ere, etzaio gogaikarri, pozkarri baizik, eta are lilluragarri. Zer gertatzen zaio, berriz, ez arrai ez aragi, ez berea ez besterena, eztuen izkerarekin?

Zenbait naasteren bearrean gera noski euskal-literaturan, eta bide onetatik gabiltza —batera edo bestera— aspaldi onetan. Baiña noiz arte jasango du irakurlearen aoak oi duen eztiaren orde zai badu eta nai ezpadu irents-erazi nai diogun ozpiña? Ezpaitago ozpin miñagorik elkarrekin ezin ezkon ditezkean goxokiz naasia baiño.

Eta irakurleak berea du beti azken-itza. Aski du aoa ixtea edo, berdin dena, liburuak ez zabaltzea.

* * *

"Auspoa Liburutegia" aurrera doa, zaarrak eta berriak irakurleari eskeiñiaz, eta badirudi ibillera ematu bearrean gero eta bizkorrago dabillega. Eztago ikusi besterik nolako liburu-pilla bildu duen illabete gutxiren barruan. Meatze ugaririk bagenduen, lurpean izkutatuxe bazeuden ere, eta eztira oraindik berealakoan agortuko. Or ari

zaigu lanean satorraren antzera Aita Zabala, bere izenik agertzen ezpada ere geienetan, urte luzeetan barrena jaso dituen gai aberatsak euskal-irakurleari eskeintzen. Oni eskerrak, beste iñongo saillek ez-tuen aurrerapidea baitu "Auspoa"-k: guztientzat antolatutak izanik liburuak, goikoentzat eta beekoentzat, asko-jakiñik kontentagaitzenak argitaraldi kritiko bati eskatzen dizkion zer-nolako guztiak betetzen dituela.

Txalogarria da benetan "Auspoa"-k artu duen joera eta abiadura. Eta batere kezkarik gabe neronek txalotuko nuklean, orrenbeste libururen iritzia orren usu eman bearrean arkitzen ezpanintz. Maiz iruditzen zait ainbeste eta ainbeste orriren itsasoan murgildu eta ito bear nauela, ugolde baten antzera. Eta doi-doi moldatzen naizen ezker olatuen gaitietik arnasa noizean bein artzeko, ez aal zait iñor miñberatuko nai nukean, eta ezin dezakedan, bezain luzaz mintzatzen ezpanaiz emen obra bakoitzaz. Ulertzaille onak ez-tu noski geiagorik bear.

PIARRES LARZABAL, *Iru ziren*, 14'gn. zerbakia. *Herriko bozak* edo *Nor alkate*, 21'gn. zerbakia.

Txorakeria litzake Larzabal jauna nor dugun azaltzen astea, ongi merezia baitu euskal-teatroan daukan leku garaia. Bere obrak, ordea, maiz aurkeztuak eta ikusi-entzunak izan arren, etzeuden bear bezala argitara emanak.

"Auspoa" asi da uts ori gure artean betetzen, nondik aukera izan dezaten teatrozaleek. Eta bitara argitaratzen asi da gaitiera: jatorrizko izkeran eta gure ingurukoan, bata besteari aldamentean daudela. Zuzen, noski, orrelako aldakuntzak, axalari geiago dagoztenak badira ere mamiari baiño, bearrezkoak baitira oraingoz gure teatroan. Gipuzkeratzea Manuel Lekuona apaiz jaunaren eskuetan utzia izan da eta aski da orrenbesterekin, nekez baitzitekean aldatzaille oberik arki.

Arrigarria da batetik Larzabal'en gogo-zabaltasuna, ezker-eskui ari baita teatroan, komerian bezain trebe drama latzean. Eta are arri-garriagoa agian bere doai aberatsei ezartzen dien muga ertsia, bai baitaki norekin ari den. Euskal-literaturan egillearen asmoak eta irakurle-entzuleen gaitasunak eta naiak maiz bereizten dituen osiñaren aztarrenik ezta arkitzen onen teatroan.

Ameriketara artzai dijoazen euskaldun gazteak leenbizikoan eta erri txiki bateko bozak bestean, oexek dira egilleak emen darabiltzan

gaiak, noiz irrigarri, noiz negargarri. Xuria eta beltza, argia eta itzala naaste, giza-bizitzan gertatu oi den legez, esku trebez eta lotsa gaiztorik gabe pintatu dituen irudi oek badute kemen eta su. Eztute gure artean irakurlerik aspertuko. Eta irakurri edo entzun ondoan, zerbait eta zerbait baiño geiago ikasia izango dugu, antzearen itxura apaiñen azpian bildurik —troxatan bezala— dagoen irakatsia, teatro onari dagokionez.

Ezkontza galdutako bertsoak, I. 15'gn. zenbakia.

Bertso sail ugari ori ezta saiestekoa, itsuski xamar badirudi ere, bertsolarien lanaz mintzatzen geranean. Ona nola azaltzen dizkigun itzaurrean Aita Zabala'k, bere burua estaliaz bertsolariek egin oi duten bezala eginkizun orretan ari direnean: “Ezkontza galdutako bertsoak ez dira, geyenetan beintzat, mutillak berak edo neskatxak berak jarriak. Bertsolari batengana joaten ziran, istillu guzia kon-tatu, bertsolariak bertsoak jarri, moldiztegira eraman, inprentatu ta zabaldu; oyek izaten ziran egin bear ziran pausoak.”

Bertsolaria amar duroren truk edo “poison-pen” biurturik —naiz luma besteren eskuetan egon batzuetan— sortu ziren bertsoen bilduma au ezta sail luzeago baten aurrena baizik. Zaarrenak autatu ditu asteko argitaratzaileak, neska-mutillen eta erri naiz etxeen izenak kendu ondoren.

Ederki egin du Aita Zabala'k, nik uste, onelako bertsoak ere agertzearekin. Beste alde onik ezpalute ere, lekuko diren aldetik duten indarra eta balioa eztie iñork ukatuko: “Ondo gogoan artu bear gen-duce —berak dioen bezala— bertso auek ez dirala txantxetakoak izan. Naigabe garratz asko sortu izan dituzte, ta negar ugariak ixuri-arazi ere bai.”

Oartxo bat, bukatu baiño leen. 47'gn. orrialdean *ardipat* eztago ongi azaldua, ezpaita *ardi bat*, *ardit bat* baizik. Maiz entzuna bezain bakan ikusia den ardit ori, gaztelaniazko *ardite* eta frantsesezko *liard*, aotan erabilli oi dute bertsolariek ez ezik, baita gure idazleek ere, deus gutxi balio duen gauzaren bat adierazteko. Ona, esate baterako, Mendiburu'ren itzak: *laur ardit edo corradu valio ez dituen*a.

ALFONSO M.ª ZABALA. *Gabon gau bat ta beste ipui asko.* 16^ogn. zerbakia.

“Auspoa”-k sorberritzen dituen atzoko idazleak eztira denak berdin agertzen gaurko irakurlearen begietan, eta orrelaxe bear ere, nai ta ez. Batzuek urbillago ikusten ditugu gugandik eta beste batzuek urrutiago.

Nik eztut, egia esan, alako atsegiñik arkitu liburu onetan bilduak dauden irakurgaiak irakurtzean. Eta arkitu dudana ere uste ez nuen bidetik arkitu dut, aurtzaroan aditu nituen zenbait ipuiren iturburua orrialde oetan ikasi dudanean.

Zabala jauna, bear bada, etzen idazle izugarria, baiña gizona, arraioa, bere aldiko, bere biziko eta bere beteko gizona izan genduen. Eta argitaratzaileak lau arrasto larriz itxuratzen digun Zabala gizonaren irudiak soil-soilik eztu esku-utsik utziko liburuaren eroslea.

Orrezaz gañera, nolabaiteko gustoak dituztenentzat —eta ni ere oietakoa nauzute—, badaude emen zenbait “pasadizo” polit, “Zeamako izkean” moldatuak.

ANTONIO MARIA LABAYEN. *Malentxo alargun! Komeria iru ekitalditan.* 17^ogn. zerbakia.

Labayen jauna eraberritzeko gogoz euskal-teatroan agertu zen ezkerro —eta aspaldixko agertu zen, emen bere lanen berri laburrean ikus ditekeanez—, eztu utsik utzi aurreneko artan artu zuen leku jaso. Patxadan, itobearrezko presarik gabe, aurrera darama asieran artu zuen asmoa, gero eta trebeago, gero eta maixuago. Eztie berrietasunei ez berrikeriei muzin egiten, baiña eztu uste aize berriei atea zabal-zabalik irekitzeaz geiegizko irabazirik izango gendukeanik. Leialki dabilkio ondotik atzoko teatroari, atzokoa ez ezik, gaurkoa eta betikoa ere delakoan. Eztabil oker, noski.

Komeria au, *Malentxo alargun!*, nere iritziak ezer balio badu, ondu dituenetarik onenetakoa dugu, seguru asko. Malen gaztea, biozpera, xaloa eta xaloa bezain maliziarik gabea, eta aren inguruan dabiltzan gizon-emakumeak —Petra koñata, iñudea, Xalbador tratalaria, Don Bitor ardi-itxurako otso bilbotarra, eta enparauak— bizi-bizirik ezartzen dizkigu begien aurrean, nork bere opillari ikatza eraman-bearrean aalegiñean ari direla. Eta azkenerako kezkek eta

kopeta illunak irriparre biurtzen dira, gaiñera zetorkigun ekaitza —Artzai-sinfoniakoaren modura— ezpaita uda erdiko odei trumoitsu baten eraso laburra baizik izan.

Egingo nuke antzektoki batean ikusteko gogoia sortuko zaiola, neroni gertatu zaidanaren arabera, komeria au iakurri duen edozeifii.

ANTONIO ZAVALA, S. I. *Txirrita (Bizitza ta bat-bateko bertsoak)*. 18-19'gn. zenbakiak.

“Auspoa”-ren bi ale osatzen dituen liburu mardul onekin asi du Aita Zabala'k aspaldi tajutua eta itzemanan zeukan lan luzea. Klasi-kotzat geneukan Txirrita bertsolarien artean eta klasikotasunera nererik gabe igotzeko bear zuen bidea zabalik dauka emendik aurrera.

“Bertsolari gutxi dago —dio egilleak—, eta agian ifior ere ez, onelako itzala utzi duenik. Alegia, erria beti oroitzen da bertsolarien gertaera ta bertsoaetaz; baiñan, ez lengo ta ez oraingo bertsolarietan, ez dago ifior ere gure errian onenbesteko liburua osatzeko gaya utzi duenik. Bazterrik bazter gabiltza aspaldi onetan ta ondo dakigu gauza onen berri.”

Nekeak eraman baditu, uzta ugaria ere bildu du Aita Zabala'k. Gaitz litzake, eta are ezifiezko, leen liburu onen aberastasunaren berri ematea. Eztuzu ireki besterik —asieratik, erditik naiz azkenetik— diodanaren egiaz zerorrek jabetu nai baduzu. Or dauzkazu banan-banan, bear diren lekukotasun guztiekin, Txirrita'ren ateraldi zorrotzak, gogorxkoak diruditenak ere baztertu gabe.

Baiña, Txirrita'ren etorriaz gaiñera, bada besterik eta ajola geia-gokorik liburu onetan: Txirrita gizona. Ezta bear bada guztion erdutzat artzekoa, baiña nabari da Txirrita'k jakin zuela —eta Goethe baten aaide urbilla dugu alde orretatik— bere bizitza ontzen eta lantzen, bere bertsoak ez ezen. Eztabiltza elkarrengandik aldenduak Txirrita bertsolaria eta Txirrita gizona: bertsolariari dagokion bizitza darama gizonak eta gizonaren bizitzari dagozkion bertsoak paratu ditu bertsolariak.

Oi ez bezalako gizaki onen berezitasun nabarmenetan, batek arritu nau, Aita Zabala arritu duen antzera, gure artean egunorokoa eta non-naikoa eztelako: beste “irugarren” bizitzan —ospereanean, alegia— zeukan sinesteak. *Non omnis moriar*, esango zukean arek ere latifnez

ikasi izan balu, azken urteetan nai omen zuen bezala. Etzuen, ordea, okerrago esan ia aaztua zeukan euskeraz:

*Pirka batian ez naiz aztuko
sartuagatik lurpian,
nere aitamenak izango dira
beste larogei urtian.*

Eta zerbaiten eskas bazen orretarako eta geiagorako, liburu onek eta oni darraizkonak beteko dute utsa.

FRANZISKO GOÑI, S. I. *Lurdes-ko gertaerak*. 20'gn. zenbakia.

Maizago irakurriko banitu, obe, baiña eztitut maiz irakurtzen, egia zor badizuet, onen antzeko gaia duten liburuak. Onelaxe da, eta onelaxe aitortu bear.

Onekin ere, ezin bestean asi nintzan, amarretatik bat edo irakurtzeko asmotan, kritika ori bestek egiten etzuen ezkeru. Baiña, eta orrelakorik ezta sarri gertatzen, orrialdez-orrialde irakurri nuen, eskutik utzi gabe azkeneko "A. M. D. G."-raño eldu arte.

Kontari ederra delako, noski, Aita Goñi eta onen eta gaiztoen esan-egiañak ederki bezain biziki agertzen dizkigulako. Iztun trebea delako gafiñera, gaur ia arkitzen ezten mota batekoa.

Jakin, noski, etzekien bere Oyartzun'go izkera besterik, baiña ori ezin obeki zekien. Eta bere-berea zuen izkera bakar orretan mintzatzun zaigu burutik burura, beti goxo, zailu eta aberats. Masoiek ere, beraz, gogoz irakur dezakete liburu au, Oyartzun'go izkera nik adiaña maite badute beintzat.

Egillearen bizitza ere, bizitza jakingarria gafiñera, badakar liburu onek asieran. Or ikusiko duzute zergatik etzigun, zoritxarrez, beste euskal-libururik utzi.

Lau Ebanjelioak. Arantzazu-ko prailleek egiña. Zarautz'en, u. g.

Lau Ebanjelioean itzulpen berri baten bearrik ba ote zegoen?, galda lezake norbaitek. Eta, Ebanjelioak zabaldu eta ezaguterazi bearra izanagatik, ez ote zen aski leendik gerturik geneukanen bat berri inprimatzea?

Neronek ere izan nuen orrelako edo bestelako kezkarik, liburu onen berri jakin nuenean. Ezpainezien zer nai zuten itzulpenaren egille eta argitaratzailleek, eta nolako moduz eta bidez buru eman bear zioten beren asmoari.

Beroien nai eta asmoekin ez naiz emen asiko. Doi-doi eman nai nuke aditzera zer lortu eta eskuratu duten. Ene iritziz, labur esateko, gipuzkoarrentzat eta ingurukoentzat gaur arki ditekean Ebanjelioen edizioirik onena prestatu dute.

Itzulpenaren aldetik, aurrenik. Gauza jakiña da, naiago izaten badugu ere ixillean gorde, eztirela erraz elkartzen eta egokitzen gure artean, onelako liburu batean, idazlearen naia eta asmoa eta irakurlearen bearra eta gaitasuna: kenka txar orretan, gaiñera, irakurlearen kaltean jokatu oi dugu geienetan.

Itzulpen au, berriz, zuzena izanik, jatorra da eta euskal-usai garbia dariona alde guzietatik. Eztu garbikeri-kutsurik bear izan zifnez eta benetan garbi agertzeko, ezta mordoillokerien laguntzarik ere normarentzat adieraz eta irakurgarria izateko, ikasientzat adifia eskolarik gabeentzat. Larramendi'ren eziñak, itz batean, egiña dirudi atzera ere.

Ebanjelioen osagarri eta argibideengatik, gaiñera. Ebanjelio baikoitzak badu bere sarrera eta laurok oin-aldean daramazkite oar ugari eta aberatsak, jakitez eta zentzuz beteak. Azken-aldeko arki-bide oparoak ere aipatu bear dira, nai ta ez.

Inguru oetako euskeraren jabe bazera, irakurle, eztuzu egungo egunean bide oberik Ebanjelioak irakurtzeko eta irakurriaz maitatzeko. "Atsegiñez irakurtzeko moduan" eskeifni nai zizkizuten itzulzailleek, eta orrelaxe itzuli dizkizute, bai alafede. Eta diodana oso osorik eta aoa betean esaten dut. Eztago, Jaunari eskerrak, beste zenbaitetan bezala zear-esanetan eta itzulinguruka ibilli bearrik airtortu nai eztena nolazpait adierazi naiean.

Ongi merezia dute "Arantzazu-ko prailleek" aipamen berezi bat. Mendizabal'tar Fernando izan da euskeratzaillea; Goitia'tar Joseba, berriz, "gainbegitu kritikua, sarrerak eta oarrak" bere gain izan dituen. Gaiñerako laguntzailleen izenak ere banan-banan emango nituzke, lekurik banu. Oker ezpanabili, bi oriek barrenen ditugula, guztira (o Oteitza adiskidea!) amairu dira.

Goi-argi. Ars'ko erretore santuaren erakusaldiak. Bigarren agerraldia. Arantzazu'n, 1961.

Liburu eder onen euskal-itzulpena, geienok dakigunez, Aita Villasante euskaltzaiñarena da eta apaingarriak, berriz, Aita Jose Luis Iriondo'k egiñak.

Ars'ko erretore santuak eztu noski sarrera bearrik, ezta bere erakusaldiek ere, munduan barrena ongi ezagunak direlako. Ezta ere, Euskal-errian, oriek euskeratu dituen Aita Villasante'k. Beste iz-

kuntzetatik irauliaz naiz bere baitatik ari, parekorik gutxi du erlijio-gaietan, eta nagusirik iñor ez. Berak darabilen euskera, zaarrez eta berriz oratua, emen ikusi dugun mintzabiderik trebeenetako da, malguz eta ederrez.

Leenbizikoak izan duen arrera ona izango aal du bigarren ager-raldi onek ere.

AGUSTIN ANABITARTE. *Aprika-ko basamortuan*. Kuliska sorta 49'gn. zenbakia. Itxaropena Argitaldaria. Zarautz'en, 1961.

Ibiltari ezin-egonak izanak gera euskaldunok, itsasoz eta lego-
rez, X-XI'gn. mendetik ona beñipein. Baiña, ibilliak ibilli, eztugu
gure ibillaldien berri emateko zeletasun bizirik agertu. Euskerak ez,
beintzat.

XVII'gn. mendeko Hoyarzabal-Dorre'ren "Ternua'ko arrutak"
eztira sail onetan sartzen, itsasketari lotuagoak baitaude literaturari
baiña. Eta Mourlane Mitxelena'k dionez, Eusebio Florentino Lan-
dartek idatzirik utzi zituen Muni ibai-inguruko bidaldiak Mito-
logiaren lañño-artean galtzen zaizkigu ia, ezpaititu iñork berriz ar-
kitzen. Argitara bazituen, ainbestean.

Arrazoi bide du, beraz, Anabitarte jaunak aurrean daukagun li-
buru onetan dionean: "Nere ustez, auxe da lenbiziko baje-liburua
euskeraz idatzia". Gogora datozkidanak eztira liburuak edo, gutxie-
nez (*Beribitez*, esaterako), Euskal-erritik edo Euskal-erriaren alda-
menetik eztira aldentzen.

Anabitarte jauna aurrenetarikoa izan da euskal-eleberria lan-
tzen, berriro ere agertzeko azken-aldi onetan *Poli*-rekin. Orrezaz gai-
ñera, leen ere abiatua dugu bestek deus gutxi edo batere ez ukitu-
tako gaiak euskeraz azaltzen: berea da, eta aspaldikoa, *Antziñako*
Olinpiar Jolasak. Ezta oraiñengo onek 1954'ean Sahara'n barrena,
Alger'tik Alger'a, egin zuen ibillaldi polita kontatzen digu.

Izugarriak eta iñor gutxirentzakoak ziren antziña urrutiko bi-
daiak, bidezkoak nonnai arkitzen zituen arrisku galgarriak zirela bi-
de. Orain ezta orrelakorik, geienetan beintzat, baiña ez pentsa orain
ere ezte la alako bere gisako ausardiaren bearrik geron etxetik eta
sorterretik irteteko. Ostalari, kamioiketari eta gidari beltz edo zu-
riekin sesioan naiz izketa paketsuan aritzeko bada zerbaiten premia.

Eskerrak zor dizkiogu, beraz, Anabitarte jaunari orrelako gaitasunik eztugunok aren bitartez, *by proxy* bezela, gerrak oraindik airatu etzuen Algeria'n barrena egin izan aal dugun ibillaldi atsegin onegatik. Lurrak, iriak, jendeak, oiturak eta egunoroko gora-beerak ederki eta biziki erakusten baitizkigu sukalde-xoko beroan kuzkurturik gauden bitartean. Eta itzak aski ezpaditugu, or dauzkagu egilleak berak atera zituen argazki argiak.

Geronen txilborrari begira egon oi geranok izan dugu aldi batez, liburu oni eskerrak, kanpo-alde zabaletan gere burua egoairatzeko egokiera eta orretarako, ori da beien galio duena, eztugu beste izkuntzetara jo bearrik izan.

Beste ibillaldirik ere badu, eta ez aal zaigu azkeneko aldiz mintzatu Anabitarte jauna atzeriaz eta atzerritarrez. Orixe eskatzen dio beintzat biotzez ibiltariari egonean egon dagoen onek.

* * *

Azken-buruan bi berri on euskeraz ikasten edo dakitena obetzen eta geitzen ari direnentzat. Obeto esan, zaarrak berri, esan oi den bezala.

PIERRE LAFITTE. *Grammaire basque (Navarro-labourdin littéraire)*. Edition revue et corrigée. Editions des "Amis du Musée Basque" et "Ikas". Bayonne, 1962.

Bada iritzi bat arras zabaldua dagoena Euskal-errian eta Euskal-erriatik kanpora. Iritzi orren arabera, Laffite euskaltzain jaunaren Gramatika da arki zitekean euskal-gramatkarik osoena eta, erabat esateko, onena. Gogoz aldatu dut iritzi ori onera, neroni ere bat baitator orrekin.

Zoritzarrez, ordea, arki zitekean osoena eta onena esan dut, eta alaz guztiz ezin arki zitekean: erosteko biderik, beintzat, etzegen liburu-dendetan. Neronek dakit ongi zenbat zebiltzan urbillean eta urrutian orrexen billa eta eztakizkit neri egin dizkidaten eskeak baizik.

Berri pozkarria da, bada, guztientzat, bigarren agerraldi onena. Badakigu berriz ere nora jo gure egarria berdintzeko.

Bestetan ere liburu onezaz mintzatu bearko dut eta aski izan be-

kit oraingoz esan dudana. Zorionik beroenak eskeiñiko nizkioke Lafitte jaunari, besteri ezpalegozki oni baiño areago. Zorionekoak batez ere oraingoan liburuaren gose-egarri ziren guztiak.

ISAAC LOPEZ MENDIZABAL. *Manual de conversación castellano-euskera*. Cuarta edición. Editorial Auñamendi, 1962.

López Mendizabal jauna goiz asi zen lanean euskal-soroan eta ezta oraindik gelditu. Lekuko izan bedi, lekukorik bear balitz, Buenos Aires'en oraindik argitara berri duen *Apellidos vascos* arrigarria.

Bere gaztaro emakor artan egin zituen lan ederretarik bada bat, *Manual de conversación castellano-euskera* deritzana, gero beste bi bider eraberriturik agertua.

Liburuak artu zuen itxura berriari ezer kendu gabe, franko gihan aspaldiko leen aren ametsetan geundenak, ezpaikenduen uste aren utsa betetzen zutenik berriok. Eta luzaroko amets ura orain, gutxien uste genduenean, gatzaturik eta mamiturik ikusi dugu Auñamendi-ri eskerrak.

Euskeraz zerbait dakienak, eta are zerbait ikasi nai duenak, laguntzaille bizkorra dauka orain liburu argi, triunko eta ongi banatu orretan. Orrelakorik asko eztago: ene ustez, eztago deus ere orren parekorik.

L. MITXELENA

GURE OTOITZA. Salletarren ikastetxeetarako, eta batez ere Irungo Anaigai-ikasleentzako argitaratua da amabost orrialdedun liburuxo au. Eguneroko otoitzak, euskeraz. Gaiñerako beste lau orrialdetako batean, elizarako abesti ezagutuak *Ostian bizi zera*, *Or zaude Jesus*, *Ogi zerutik*, *Ona Bildots ezia*. *Kristo gure errege*, *Jainkoaren Ama*, *Izar eder zoragarria*, *Aingeru batek Mariari* (Angelus), *Ama maite Maria*, *Agur Jesusen Ama*, eta *Jaunaren mirabe* (Salleko Joan Batistari).

Irungo ikasleen irarkola txikian argitaratu da, "Dunixi" papar-zuridunaren apaingarri egoki batekin.

N. A. G.

I HARDESPEN BAT AITA VILLASANTERI

Aita Villasante maitea :

Irakurri dut, KURLOIAK nere liburuari buruz idatzi duzun iritzia ARANZAZU ilabetherokoan. Parkatu behar didazu ezin badut utzi erantzun gabe nere euskara-moduaren kontra diozuna.

Zuk gipuzkeraz idazten duzu. Oso polito eta bizkaiera eta beste euskalgietako tanta batzu sarturik. Beste batzuk, bizkaieraz idazten dutelarik, bizkaiera eta lapurdierazko aphurren batzu sartzen dituzte. Egungo euskal agerkarietan, idazle batek zuk bezela idazten dualarik, hurrengo horrietan beste batek bizkaieraz idazten du, eta horri batzu atzerago beste batek lapurdieraz edo Nafarroa Behere eraz, "h" letraz jositako euskaraz.

Gauzak hunela dagozala, eztago batasunerako itxaropenik, eta Josaphat'en Zelairako utzi nahi ezpadugu, nahaste batetik ethorri behar zaigu.

Nere liburuaren hitzaurrean idatzi dutan bezela, systema berri baten bilha nabil. Baldin euskal idazle eta irakurlerik gehienen iritzia zurea-lakoa bada, hilda dago nere systema hau jaio aurretik. Beharrezkoa dut ba, zuk erraiten duzunari erantzutea.

I) *Haches* josia agiri dala liburua diozu. Hau irakurten duanak derrigor pentsatu behar du, non nahi ipiñi ditudala "h" hoik kaske-taldi batek eramanik. Baña zuk ondoegi dakizu hau ezjala hunela. Hiru kriteriu dagoz letra huni buruz: Lehenbizikoa, mugaz alde hunkakoa, "h"-rik batere ez ipintea. Kriteriu oso errespetagarria. Hemen ahozkatzen ezpada, oso naturala da hemen egiten dan bezela, ez idaztea iñoiz letra hori.

Bigarrena, mugaz bestaldekoa. Inglesek eta alemanek bezela ahozkatzen dutenek, derrigor idatzi behar dute letra hau. Bigarren kriteriu hau be oso errespetagarria da beraz.

Badirudi azkeneko urtheetan beste kriteriu baten moldatzeko gogoia dagola, baina eztugu ikusten oraino zelakoa izanen dan moldatzen danean, baldin ifioiz moldatzen bada. GERO'ren azkeneko argitaraldian, aintzin-solas bat idatzi eta lau puntutan azaldu zigun Lekuona aphaiz jaunak berak jarraitu zuan kriteriua. Lauetatik bat, bigarrena, etzait iduritu egokia: "len ifioiz beste izki edo letra bat izandako lekuan" diosku ipifii duala "h" bat. Hau ezin dugu jarraitu. Eztaki ifiork ere mundu huntan non izan diran beste letra edo hizki batzu euskarazko hitzetan. Ikus zelako sasi-hitzak sortarazten dizkigun kriteriu hunek: *guzhia* (*guzi guzi* baño zaharrago dala baitirudi), *lehhbizi* edo *lehhhbizi* (nork daki gaurko *lehenbizi* ez othe zan *lehen-dabizi* aintzinean), *aihtzin* (*aintzin*)... Aski da. "Gaur Xubero eraz eta Nafarroa Behere eraz eta Laburdieraz erabiltzen diran hh-ien den zenbaiti, eztegu zear-itxurarik arkitzen (bethi, bethe etab.))" dio gero. Bestaldeko euskaldunek, euren fonetikagaitik hunela idazten dutela etzaio iruditu nahikoa, ez ta guk letra hau eskolan ixiltzat idazten ikasi dugun ezkerero, oso errez ikusi eta ezpalego bezela ikasten dugula irakurten. Bukatzeko, "eskribatzaile guztiek eztituzte neurri berean erabiltzen" gaineratzen du. Letra guztiekin gerthatzen da hau euskaraz:

A: harri eta herri, B: Bake eta pake, D: Ardo eta arno, E: eguzki eta iguzki, F: kafia eta kabia, G: negurtu eta neurtu, I: iger eta uger, J: joan eta ioan, K: katu eta gatu, L: etxerat eta etxealat, M: entzumen eta entzupen, N: egunaldi eta eguraldi, O: oskillaso eta eskillaso, P: piztu eta biztu, R: soro eta solo, S: esne eta ezne, T: guzi ta guzi, TT: gutxi ta gutti, TS: etse ta etxe, TX: xita ta txita, Y: jakin eta yakin, Z: zaharra eta xaharra.

Bi urthe dira Irigaray jaunak, Euskaltzaindiko doktor ospetsuak, publikatu zituala HERRIA Baiona'ko asterokoan aholku batzu hango idazleentzat. Ez idazteko "h"-rik consonante baten gibelean eskatzen zien. Baina etzuan esaten zergaitik egin behar eztan hori, eta nik dakitala, eztiote jaramonik egin, orthographi-aldaketa hunen behartasuna etzutelako ikusten edo.

Eztakigu zenbat urthe beharko diran aholku horren bethetzeko, egun baño arifiaño mugitzen ezpagera, baina bethe ezkerero zer? Hurbilago egonen gera batasunetik? Ilhargira joateko, etxe baten teilatura igoten dana hurbilago dago ilhargitik, baina nola eginen du hurrengo urhatsa?

Gauza sinhes-gaitz eta ikusgarria benetan "h" hauien aurkako gorroto hau. Zer egin othe du letra gaixo horrek, hain ixila izanik, hunelako ikusi-ezin baten sortarazteko? Badirudi "ikusi-ezin" esakerak berak ematen digula giltza huler-bide batetik sartzeko. Fransesez, inglesez, alemanez etab. oso ohikoak izan arren, ez tira ifioiz

ikusten españolez “th”, “ph”, “lh”, “rh” eta hunelako letra-pareak. Eta españolez baizik irakurten ez tutenentzat oso itsusiak izan behar derrigor. Ez tute iñoiz ikusi eta ezin dute ikusi. Bainan batasuna nahi badugu, ez tugu erakutsi behar gehiegi gure gaztelerarenganako zale-tasuna, bestela, mugaz bestaldeko anaiek euren frantses-erderarengan-akoa athera, eta gure ahaleginak hondatuta geldituko dira-ta.

Batzuk esaten dute: guk “h”-rik eztegu sekula idazten, eurak gu baño guttiago dira, egin dezatela guk bezela.

Hunelako kirtenkeri baten aurka hitzak gastatzea alperrik da. Batasuna ezta danentzako, zerbait dakitenentzako baño.

Hauxe bera esan diteke “h” letrak orthographia konplikatzen duala uste dutenengatik. Zer uste dute hauk dala batasuna? Hizkuntza batek standartizatuta egoteko orthographia fijua behar du. Hauta ezazue nahi duzuen orthographia: huts egin nahi ezpaduzue, diktionarioi batean bilhatu beharko dituzue hitzak banan bana, idaz-modu fijoa ikasi arte, edozein hitz batean, edozein tokitan agertuko baitzaizkitzue dudak. Eta behin diktionarioan ikusi ezker, ze ajola zaigu h bate-gaitik?

Arazo hau buruan gutti erabili duan baten bat baliteke hastea: Ederra eginen dugu holako konplikazioekin hasten bagera! Pozik bizi izan gera orai arte, orthographiazko faltak euskaraz ezagutu gabe. Nahiko buru-hauste eman dizkigu erderak bere “b”, “v” eta “h” madarikatuekin!

Egia da. Idazlearentzat hau estakuru bat da. Bainan ezkabiltz, ba, batasuna nahi dugula esan ta esan? Batasunak bethi dakar hau berekin. Zorionez ez tira gauzak hain ilhunak, lehenbiziko begirakadaz hala iruditu arren. KURLOIAK idatzi nuanean, liburuaren erdira heldu orduko ikasita neuzkan ia erabilten ditudan hitz guztien ortho-graphia eta harrezkero guttitan edegi behar izan dut diktionarioa.

Irakurlearen gaindegitik ordea, bentaja handiak dauzka orthogra-phiaren batasunak. Euskaraz irakurtea zaila bada, zailtasun hunen iturbururik handienetariko bat orthographiaren aldakortasun ikara-garria da-ta.

Orthographia fijuaren bentajak ez tira ohartuko euskal idazle on batzuk (batez ere zu bezelako idazle sakonak, aita Villasante) euren-zat hartu eta liburu batean, beste batean, beste batean... euskal aldiz-kari bateko horri guztietan behin, birritan, hiru bider... arkitu arte.

Nik dakitala, beste hizkuntza guztietan egin dute “h” letrarekin nik egiten dutana. Batzuk ahozkatzen dutela eta beste batzuk ez? Ederto! Denek idatzi eta ez eman gehiago bueltarik. Ahozkatzen du-tenak ez tutenak baño guttiago dirala? Ezta ajola. Begi aurrean dau-kagu española. H letra ahozkatzen zutenak gero ta guttiago zirala, denek idazten zuten eta egun iñork ere ahozkatzen ez tualarik, hor

daukazue letra hori betiko edo. Inglesez batzuk ahozkatu eta beste batzuk ez, baña denek idazten dute. Eta hau ezta gerthatzen bakharrik h letrarekin: “Nosotro no levantamo a la ocho” erraiten duten andaluzek, “Nosotros nos levantamos a las ocho” idazten dute. Mundu guztian egiten dana euskaraz ez egitea ezta orijinaltasuna, beste gauza txarrago bat da. Mundu guztiko milloiek eta milloiek daukate arrazoa eta ez guk.

H letraren auzian mugaz bestaldeko kriteriua onartu ezkeru, auctoritas handienak P. Lhande'ren Dictionnaire Basque-Français eta André Tournier et Pierre Lafitte'ren Lexique Français-Basque dira orthographi-modu huntan. Bigarrena errezagoa da manejatzeko. Hartu bigarren hau eredutzat, hitz bat bertan batzuetan h batekin eta beste batzuetan h'rik gabe ikusten dugunean h'duna hautu, hiztegi huntan falta diran hitzak konsultatzeko lehenbizikoa hartu, eta huna lehenbiziko urhatsa orthographiaren fijosuna lortzeko.

II) “Elkarrizketa asko bizkaitar arruntez datoz, Arrigorrietako kalean egiten zan moduan; ori egin du noski, realismua ez galtzea-gatik. Nere uste apalez, liburu guztia ere bizkaitar jatorrez egin izan balu, askoz atsegiñago, gozoago ta gustagarriago irtengo zan euskal-liorik aundiena. Datorren gisa, liburuak ba-du artifizial kutsu bat; liorik aundiena. Datorren gisa, liburuak ba-du artifizial hutsu bat; ni bildur naiz ez Peruk ez Pernandok, ez Manexek ez tuten onartuko. Azkue-ren “Ardi Galduan” nabari dan akatsa esango nuke agiri dala emen ere: andik eta emendik artutako elementuekin osatutako izkera artifizial bat.”

Nere asmoa liburu hunekin hasi nintzanean etzan besterik irakurleari EUSKARA OSOTUA'ren dastatzera ematea baño. Eta halan esaten dut hitzaurrean. Bizkaiera jatorrez idatzi izan banu, beste edozein liburu baten antzekoa litzake eta etzukean merezi idazterik. Zuk esaten dizkidazun hitz gogorrak irakurririk, kantua ikasi ta ikasi dabilen neskeak sentitzen duana sentidu dut, “kantatu beharrean sukaldean lan egiten baduzu azkoz pozgarriago danontzat” entzuten duanean.

Gauza baten oso oker zagozala esatea parkatuko didazu: ezta handik eta hemendik hartutako elementuekin osatutako hizkera artifizial bat nik darabiltana. Bizkaiera hutsez idaztea da naturalena neretzat eta bizkaitar guztientzat, baina gipuzkeraz idaztea, bizkaierazko esakera guztiak ahazturik artifizialagoa da bizkaitar batentzat nik bezela idaztea baño. Nere herritik hamazazpi urtheekin athera nintzanetik toki guztietako euskaldunekin ibili izan naiz eta liburuan irakurten dituzun hitz eta esakerarik gehienak lagunekin hizketan ibilirik ikasi ditut. Neretzat danak dira euskarazkoak, eta behin biz-

kaieratik irten ezkeru, danak zaizkit berdin. Uste al duzu naturalagoa dala bizkaitar batentzat eskuetako eriei "behatzak" erraitea oinetakoei bezela, ipinten, ekhartan, aphurtuten, ostuten eta abar idatzi beharrean, ipintzen, ekhartzen, aphurtutzen, ostutzen, idaztea; nebarreba'ren ordez anai-arreba, *a* bezelako hitz polit bat khendu eta *hura* bezelako hitz itsusi bat ipiñi, txalupea, egikerea, arimea, ta abar, txalupa, egikera, eta arima biurtutea artikulua behar dutenean ere, gipuzkeraz bezela? Zoro, goraintziak, biribil, karramarro, bider, horma, madari, eta hunelako hitzak baztertu, erho, eskumuiñak, borobil, txangurro, aldiz, paret, udare eta abar ipiñteko, mugaz bestaldean ere ezagun ezagunak izan arren? Burdina, burdin-bide, usain, arrain, artzain, gelazain eta hunelakoak khendu, burni, burni-bide, usai, arrai, artzai eta hunelakoak ipiñteko, mugaz bestaldean ere bizkaieraz bezela idazten diranean?

Ez, aita Villasante, ez. Nere euskara ezta artifizialagoa bizkaierazko idazle batentzat zuk erabilten duzuna baño. Nahastu? Zuk ere nahasten dituzu zure negurrian beste euskalgietatik hartutako elementuak. Zure iritzi hortan bertan idazten dituzun "anitz", "ostean", eta "arrunta" hitzak eztira gipuzkerazkoak. Esan ba nik zuk baño gehiago nahasten dutala, beste negurri bat zabalagoa daukatala. Non dago "hunaifio bai, baño hemendik ezta pasatu behar" dioskun erregelea?

Zoritxarrez eztaukat esku artean Azkue'ren "Ardi Galdua". Eztut irakurri, bainan nahi nuke zeoro aztertu. Azkue genius bat zan. Bere denbora baño aurreratuago zegoan, badirudi zainetan zeramala batasuna. Bainan orduan euskalgiak "compartimentos estancos" bezela zauden. Espezialista bakan batzu khentzen badira, iñork ere etzekian euskalgi bakhar bat baño, nahasten hasi baño ez eta danak hasi zitzaizkion aurka. Gero bera lotsatuta egon zan bethi gaixoa. Bainan nik uste dut bere akatsa baño gehiago bere denborako irakurleena izan zala bere ahaleginak hondatu zituana.

Nahi duzue linguistikako phenomenu naturalagoa hunelako nahasteak baño? Bonaparte'ren lanengatik ezpalitz, nola jakin nere herritik athera eta beste euskalgietako euskaldunekin hasi nintzanean Urliak esaten zuana etzala gipuzkera eta olioia ta ura baño nahas-gaitzago zala Berendiak esaten zuanarekin? Zer uste duzue euskaldun arrunt batek egiten duala beste euskalgietako hitzak edo esakerak ikasten dituanean? Ba nahastu, ajola gutti zein euskalgitakoak diran. Ba euskaldun arrunt batek egiten duena da naturalena, ez hunelako jakintzaz lotuta gabiltzanok egiten duguna. Nahi baduzu aita Villasante, nik erakutsiko dizkitzut Donostia'n, urthe asko han bizi izan diran bizkaitar jator batzu, egun ezin dutenak egin euskaraz bizkaiera ta gipuzkera nahastu gabe. Euskaldun jatorrak dira, euskaraz mintza-

tzen dira gehienetan, eta eztute euskarazko esakera bat ere mordolloki esaten.

Nik darabildan euskarak eztauko tradizioirik euskal litteraturan, euskaldunen ezpainetan euskalgiak bezain zaharra bada ere. Ezta hartu behar litteraturako tradizioirik-eza artifizialtasuntzat. Eta bildur naiz hau izan dala zuk egin duzuna.

Bost hizkuntza mota bereizten ditu Bloomfield'ek standardizatutako hizkuntzetan: 1) *literary standard*, artifizial xamarra, liburuetan baxharrik erabilten dana, 2) *colloquial standard*, jende-motarik abantailatuenek erabilten dutena, 3) *provincial standard*, ia lehengolakoa, erdiko jende-motek erabilten dutena, pixkat differentea provinzia baxhoitzean, 4) *sub-standard*, lehenago esandakoen aldean oso bestelakoa, erdi-behardun pixkat eskolatuek erabilten dutena, aldaketa handiekin toki batetik bestera, 5) *sub-standard*, txiroenek eta jakinezenezek erabilten dutena, toki bereko hizlarien arte izan ezik, elkarrekin ulertzen ezтана.

Euskaraz pentsatzen nagoalarik, ideak burura ethorten zaizkidan bezela nere liburua idatzi izan banu, natural hutsa litzake. Bainan, egungo euskal idazleek, euren euskalgitik irten eta idazten hasten diranean euren buruak lotzen dituzten beste, ezpadut lotu nerea, hurrik eman ere, lotu naiz halaz ere muga batzutatik ez irteteko, bestela ez nuan bataiatu izanen systema nere idaz tankera berri hau. Esaterako, "dabe", "neban" eta hunelako hiru edo lau gauzatto, "dute" eta "nuen"-ekin nahasten ditudanak izan ezik, eztut erabilten ia iñoiz ere bizkaierazko aditza. Eztitut idazten hitzak burura ethorten zaizkidan bezela, euskara natural batek eskatuko luken bezela, hanitz-varietas-dunak gipuzkeraz ipinten baititut bethi, lehenago esandako kasuetan izan ezik, "burni" bezela gipuzkeraz baxharrik esaten diranean. K baten ostean eztut idazten iñoiz ere, ez "be", ez "bere". Eztitut iñoiz uzten artikulurik gabe *a* azken letratzat duten hitzak, eta bizkaierazko legea jarraiturik, eztut idazten "txalupa" "txalupea" idatzi beharrean.

"Berak ekarri zuanean, berak ere ekarri zuten" eta hunelako esakeren baztertzea eta "Berak ekarri zuanean, eurek ere ekarri zuten" idaztea ezta artifiziala. Singularean "berak" eta pluralean "eurak" esaten dakianak, hau ahaztu eta kasu guztietan "berak" idaztea atzeruntz joatea litzake, eta atzeruntz joatea ezta naturala. Kasu guztietan hautu izan dut itxura jakitunagoa duan euskara modua. Eztut beraz idazten "ikusit zazu", "hartu dezagun", gipuzkeraz bezela, "ikus ezazu", "har dezagun" lapurdieraz lez baño.

Oldozmenak baxharrik, edo erdel-elkar-hizketak oldozmenekin nahasiak azaltzen dizkiguten liburuak, ongi dagoz euskara-modu baxhar batean. Bainan, español-erdera eredutzat hartu ta euskaldunen

solasak eta idazleak oldozten duana, dana euskara modu bakhar batean ematen dizkiguten liburuek ezin dute inoiz realismorik eduki. Hizkuntzaren gaindegitik Euskal Herria mosaiku bat da, eta euskaldunen arte gerthatutako gauzak idazteko, herri berekoak izan ezik, euskaldun bakoitzak euskara-modu berezi bat behar du, eta idazlearen gogoetak azaltzeko euskara jakitun artificial xamarra. Hau novelan, theatruan berdin, egilearen euskara khenduta, egilea theatruan ixilik egoten baita. Hau da aita Villasante euskal litteraturak behar duana, benetako euskal kutsua edukiteko. Ez zuk diozun bezela, dana bizkaieraz edo dana gipuzkeraz idaztea.

Euren herritik irtendako gizon haziak eztira mintzatzen lehen erranikako mailetatik bost-garrenean muttikoak bezela, batez ere beste euskalgi bateko euskaldun batekin hitz egiten dutenean. Huna zergaitik ipiñi ditudan muttikoek solasak bost-garren mailazko bizkaiera arruntaz, eta bederatzigarren kapituluko elkar-hizketan bidaidearen hitzak lau edo hirugarren mailazko gipuzkeraz eta Urruti jaunarenak ere maila bereko bizkaieraz.

Etzazu athera hemendik etzabaidazale bat naizenik. Aspaldi aspalditik darabilt hau buruan. Bihotzez sinhesten dut asko galduko lukela KURLOIAK dana bizkaieraz, zuk diozun moduan idatziko banu, realismo eta naturaltasunaren gaindegitik.

IV) "Erderatiko hitzetan oso iritzi zabaleko da Oskillaso, baiña eztet ikusten zergaitik idatzi bear diran erdal ortografiiaz "circoa", "bachilleratoa", "descuidoa" eta abar."

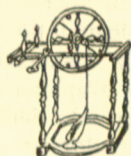
Hitz guttitan azaltzen ahaleginduko naiz, aita Villasante. Erderazko hitzak aspaldi aspalditik euskaratu zitzaizkigunean euskarazkotzat dauzkat eta euskal orthographiaz idazten ditut, baina Euskal Herri guztian oraindik sartu ez, edo denbora gutti dala sartu zaizkigunak, eztauzkat osoro euskarazkotzat eta erderazko orthographiaz idazten ditut. Bethi euskara jakitun baten gaindegitik begiraturik, hizkuntza jakitun guztiek egiten dutena egitea iruditu zait egin behar dala euskaraz ere (1). Bachilleratoa idatzi beharrean batxilleratoa idatzi izan banu, ondo legoke alde huntako baserritarrentzat, eurentzako hizkuntza baten gaindegitik, baina bestaldeko euskaldunek bakalorea edo bakaloratoa idatzi beharko zuket. Nola egin diteke batasuna hunela? Ez al da bachilleratoa Españako instituzio berezi bat, baccalauréat'ekin eta beste herrietako baccalaureatus'ekin nahasi ezin ditena? Zer dala ta euskal orthographiaz jantzi eta euskarazko berbatzat sartu? Españoletik hitzak ingleseaz idazten dituztenean español-

(1) Ihardespen onetan eztugu geienetan gorde, *c* eta *s*-ri dagokan aldetik, Oskillaso jaunaren idazkera, aldizkari onetan erabili oi dugun ortografiari segitzarren (EGAN-ekoen oarra).

lezko orthographiaz janzten dituzte. Cañón hitza cannon idazten dute, aspalditik inglosean sartua egon arren. Scandinaviako hitzak idazteko, inglosez ezagutzen diranean ere, gaineko *o* ttiki bat daraman *a* ere ipinten dute. Frantsesez, foot-ball, water-closet, waterproof, eta mila inglesezko berba euren jaiotzetiko orthographiaz idazten dituzte. Españolez ere foot-ball, chauffeur, referee, back, offside, toilette eta abar idazten zan denbora asko ezala. Real Academia de la Lengua delakoak españolez idazteko agindu zuanean, etzuan agindu euskaraz ere euskal orthographiaz idazteko. Eta españolez hau egiteko zuanean, beste tokietan egiten ezтана egiteko agindu zuan.

Goraintziak aita Villasante maitea, eta agindu zure adiskide huni.

OSKILLASO.

Lau bertso papel saritu dira bertsolarien kalzean egiñak

Donostiako Diputazioan batzarre bat egin dute bertso papelen txapelketa erabakitzeke izendatu zan juradukoak eta ao batez erabaki batera eldu dira.

Lendabiziko saria amabi bertsoekin osatutako bertso papel batek irabazi du Jesus Lete "Ibai-ertz" Isasondo-koak egiña.

Bigarrena Sebastian Salaberria-k ama euskerari jarritako amabi bertsoekin.

Irugarrena Manuel Uranga-k ama alargun bati paratutako amar bertsoekin.

Eta laugarrena Basilio Pujana Zeanuri-ko seme Bilbon bizi danak amabost bertso dituen papel batekin.

Juradua urrengo jaun auek osatu dute: Manuel Lekuona, Fernando Artola "Bordari", Juan Maria Lekuona, Juan San Martin, Aita Antonio Zabala Jesusen Konpañiakoak, Antonio Arrue, Aita Martzelo Andrinua pasionista, Pedro Diez de Ulzurrun medikua eta Alfonso Irigoyen.

Txapelketa au Euskal Akademiak antolatua izan da Gipuzkoako Ahorro Kaxa Probintzialaren laguntasunarekin. Sariak Ernani-n emateko gogoak dago erri artan Txirrita bertsolari aundia zanari egin nai zaion omenaldian. Ain zuzen ere Tolosa-ko *Auspoa* liburutegiak liburu bikain bat argitaratu du Txirrita-ren bat bateko bertsoak eta bere bizitzako zenbait oar, erriaren buruan oraindik bizi diranak, emanaz.

Partituko diran sariak dira: lendabizikoari bi milla pezeta, Bigarrenari milla ta bosteun, Irugarrenari milla, Eta laugarrenari bosteun.